

УДК 94:[930.2:334.712](477.83-25)"1607/1717"

Наталія ПАСЛАВСЬКА
(Львів)

**“КНИГА ЗАПИСУ ПРОТОКОЛІВ ПРИЙНЯТТЯ ТА ВИЗВОЛЕННЯ УЧНІВ
(1607–1717 рр.)” ЯК ДЖЕРЕЛО ДО ДЕМОГРАФІЧНОЇ ІСТОРІЇ
КРАВЕЦЬКОГО ЦЕХУ У ЛЬВОВІ в XVII – на початку XVIII ст.**

Цінним джерелом для дослідження історії ремісничих корпорацій Львова є цехові книги, куди, як правило, записувались дані про хід і результати щорічних виборів старших цеху; протоколи засідань цеху; велись записи про прийняття на навчання учнів із зазначенням року народження, місця походження, терміну навчання, імена батьків та майстра, котрий закріплювався за хлопцем; записи про визволення учнів; окремо могли вестися записи майстрів та рахунково-фінансові справи цеху (записи прибутків та видатків). Загалом львівських цехових книг з періоду XVII–XVIII ст. збереглося близько трьох десятків. Найдавнішими є цехові книги крамарів (1528–1632 рр.)¹, мулярів (1582–1879 рр.)², ковалів (1589–1746 рр., 1592–1788 рр.)³, шевців (1665–1732 рр.)⁴ та кравців (1607–1717 рр.)⁵. Понад 50 цехових книг відносяться до кінця XVIII–XIX ст. (пекарів, мельників, мечників, римарів, воскобійників тощо). Збережений комплекс джерел, у порівнянні з іншими українськими містами, є чи не найбільшим і дозволяє вести цікаві спостереження над різноманітними аспектами соціально-правового, економічного, національно-релігійного та історико-демографічного буття ремісничого соціуму Львова ранньомодерної доби. В цілому цехові книги у поєднанні із аналізом та співставленням з іншими збереженими письмовими носіями інформації (цехових статутів, привілеїв, метричних книг, записів про прийняття міського громадянства, судових актів) дають змогу скласти доволі чітку картину про життєвий цикл та професійну кар’єру пересічного ремісника – від прийняття на навчання, до вступу в цех повноправним майстром. В ширшому контексті – доповнити та скоригувати історико-демографічні дослідження (простежити міграційні потоки населення, що стікалося до міста; відкрити нові пласти інформації про середній клас та непривілейованих міщан; подати етно-конфесійну статистику мешканців, тощо)⁶.

Однак, реміснича тематика не надто популярна в історіографічних студіях. Попри значний успіх урбаністичних досліджень в західній історіографії, українські історики лише починають освоювати цю ділянку роботи⁷. Більшість праць оглядового характеру, присвячених львівському ремеслу, написані переважно в першій третині XX ст.⁸, сьогодні застаріли як методологічно, так й інформаційно. В радянський період ремесла та цехи вивчалися переважно з погляду економіки та соціальної боротьби, проте ці студії були окреслені вимушеною кон’юнктурною тенденційністю і часто їм бракувало об’єктивного аналізу⁹. Новим ґрунтовним дослідженням з історії ремісничих корпорацій є праця львівського історика М. Капраля¹⁰, що містить комплексний аналіз правового, соціального, релігійного, економічного, культурного життя представників шевського ремесла у XVII–XVIII ст., зроблений на підставі даних цехових книг шевського цеху. Загалом проблема студій над професійними групами міста залишається відкритою. З огляду на окреслену актуальність, метою публікації є створення історико-демографічного портрету ремісничого середовища кравецького цеху на основі даних збереженої цехової книги про прийняття на навчання та визволення учнів, а також спроба ви-малювати нові штрихи демографічної картини Львова в період раннього Нового часу.

* * *

Кравці належали до найдавніших та найчисельніших професій міста. Вони, поряд із шевцями, мельниками, мулярами, сідлярами входили до середньої групи суспільної ієрархії львівського міщанства – поспільства¹¹. У найдавнішій збереженій міській книзі Львова (1382–1389 рр.), написаній після пожежі 1381 р., згадується чимало професій львівських ремісників, зокрема 10 кравців¹². Перша згадка про кравецький цех датується 1425 р.¹³, а у 1533 р. король Сигізмунд I затвердив статут кравецького цеху¹⁴. Загалом кількість кравців у Львові залежала, передовсім, від кількості населення міста та необхідності забезпечити їх одягом. Попит на товар зростав також через потреби війська та модні тенденції. Періодом розквіту кравецького ремесла слід вважати другу половину XVI – початок XVII ст. До кравецького цеху у Львові входили як католики (здебільшого поляки), так і сповідники грецького обряду – українці. Кравці-українці згадуються в статтях львівських райців у 1534 р., які

вони затверджують для львівського цеху кравців¹⁵. Незважаючи на декларовану в статутах рівність вступати в цех та вільно виконувати ремесло католикам та православним, майстрівство других було швидше винятком, ніж закономірністю. Відтак співіснування в одному цеху було підставою для внутрішньої спеціалізації в ремеслі та розвитку професійної кар'єри.

В результаті функціонування кравецької корпорації у Львові для дослідників зберігся документ особливої ваги, що творився безпосередньо в цеховому середовищі і дозволяє реконструювати його історію. Йдеться про цехову книгу, що містить записи про прийняття на навчання та визволення учнів¹⁶. Сумарно – 310 аркушів. Структурно складається з двох частин: перша частина – прийняття на навчання (1607–1717 рр.) (530 записів)¹⁷; друга – визволення учнів (1615–1712 рр.) (349 записів)¹⁸. До 40-х рр. XVII ст. записи велися латинською мовою, далі почала з'являтися польська, яка згодом стала домінуючою. У великих ремісничих цехах поширеною була практика наймати писаря для ведення канцелярських справ або обирати з-поміж майстрів, однак каліграфія збереженої цехової книги свідчить про те, що нотатки про прийняття та визволення учнів робили самі ж майстри – почерки різні, постійно змінюються, часто некаліграфічні. Записи, як правило, містять дату початку навчання чи визволення учня, ім'я майстра, інформацію про батьків, термін навчання, місце походження (не завжди). 2–3 % записів внесені, а згодом закреслені, очевидно той чи інший учень залишив навчання, був виключений чи покинув місто. Попри поганий стан збереження, цехова книга є єдиним збереженим доказом і містить дані сумарно за 111 років діяльності кравецького братства. Період досить великий і неоднозначний як в житті цеху, так в історії Львова – від часу розквіту кравецького ремесла наприкінці XVI ст. до втрати своїх позицій в середині і другій половині XVII ст., значно поступаючись шевцям та ткачам¹⁹. В історії міста – перехідний і доволі критичний період (облоги військами Хмельницького в 1648 та 1655 рр., облоги турецьких та шведських військ в 1672 та 1704 рр.). Військові події з однієї сторони утруднювали торгівлю, а з іншої – створювали сприятливі обставини для збуту ремісничих товарів (забезпечувати одягом численні військові загони). Кравецька челядь – учні та підмайстри – були невід'ємною складовою ремесла. Без них неможливою була передача досвіду наступним поколінням та загалом щоденний процес виготовлення одягу, оскільки саме вони виконували основну та найважчу роботу. Майстри ж часто займалися лише найкваліфікованішими операціями. Чим більше учнів було в цеху, тим інтенсивніше відбувався процес пошиття одягу.

Учні. За період 1607–1717 рр. 530 учнів було прийнято на навчання (4,8 щорічно). Впродовж 1607–1650 рр. навчання в цеху розпочало 174 учні (4 щорічно), впродовж 1651–1717 рр. – 356 учнів (6,2 щорічно). Порівняно з цехом шевців, де впродовж 1665–1732 рр. (сумарно 68 років) було прийнято на науку 2073 хлопців (30,9 щорічно)²⁰, це в чотири рази менше. Найінтенсивніше майбутні кравці приступали до науки у 80-х рр. XVII ст. та з початком XVIII ст. (7–8 щорічно), найнижчі показники спостерігаються в 50–60-х рр. XVII ст. (2,5 щорічно), що пов'язано з буремними роками Хмельниччини. Загалом термін навчання учнів кравецького цеху тривав 3–4 роки, отож одночасно там могло навчатися 15–20 хлопців, для прикладу, в шевському цеху – до 90 осіб²¹.

Вступ учнів до кравецького цеху Львова у 1607–1717 рр. (за даними цехових реєстрів)

Роки	Число учнів	Річно	Відсоток
1607-1616	25	2,5	4,7
1617-1626	46	4,6	8,7
1627-1636	41	4,1	7,7
1637-1646	48	4,8	9,1
1647-1656	29	2,9	5,5
1657-1666	21	2,1	4
1667-1676	38	3,8	7,2
1677-1686	75	7,5	14,2
1687-1696	53	5,3	10
1697-1706	73	7,3	13,8

Студії

1707-1717	81	7,4	15,3
Загалом	530	4,8	100

Джерело: ЦДІАЛ. – Ф. 52 (Магістрат м. Львова). – Оп. 2. – Спр. 1005. – Арк. 3–186.

Підмайстри. В період 1615–1712 рр. (сумарно 99 років) визволилось 349 учнів (3,6 щорічно) із 530, які розпочали навчання, тобто частина учнів (181 учень, третина від загалу) відсіювалась, переходили в інші міста, залишали ремесло чи помирали. В період 1615–1650 рр. визволилось 128 учнів (3,7 щорічно); в період 1651–1712 рр. – (3,6 щорічно). Тобто, процес визволення учнів в кравецькому цеху був стабільним – 3,6 учнів визволялися щороку. Проте, порівняно з цехом шевців, в період 1665–1738 рр. тут підмайстрами ставали 17 осіб щорічно²², цей показник був низьким.

**Число підмайстрів кравецького цеху Львова у 1615–1712 рр.
(за даними цехових реєстрів)**

Роки	Число учнів	Річно	Відсоток
1615-1624	29	2,9	8,3
1625-1634	40	4	11,5
1635-1644	33	3,3	9,5
1645-1654	28	2,8	8
1655-1664	16	1,6	4,6
1665-1674	23	2,3	6,6
1675-1684	53	5,3	15,2
1685-1694	44	4,4	12,6
1695-1704	41	4,1	11,7
1705-1712	42	5,3	12
Загалом	349	3,6	100

Джерело: ЦДІАЛ. – Ф. 52 (Магістрат м. Львова). – Оп. 2. – Спр. 1005. – Арк. 187–310.

Загалом, багато з підмайстрів так і не одержували бажаного статусу, оскільки кандидат в майстри повинен був пройти навчання, здійснити мандрівку, прийняти міське, або принаймні передміське громадянство, володіти нерухомим майном, а також дати певну суму на придбання зброї для міського арсеналу, нести усі матеріальні витрати, пов'язані із процедурою вступу до цеху (заплатити до каси цеху визначену суму грошей, виставити вечерю для майстрів з приводу свого вступу), одружитися, показати своє вміння у вигляді “майстерштуки” тощо²³. Необхідність великих витрат приводила до того, що більшість підмайстрів була неспроможна досягнути статус майстра. Переважно сини та зяті майстрів, що були більш заможні та мали протекцію, звільнялися від половини витрат, пов'язаних з одержанням звання майстра.

Попри суто цехову регламентацію життя та діяльності кравців, існувала також релігійна та національна диференціація. Зокрема, в грамоті Владислава IV від 26 жовтня 1634 р. йдеться про те, що “якщо підмайстер католицької віри звідкись до міста прийде працювати у ремеслі і хтось із майстрів-католиків матиме підмайстра руського обряду, тоді руський підмайстер відпрацює один тиждень, а після виходу тижня відпускаючи русина, має прийняти католика без будь-якої перешкоди”²⁴.

Майстри. Різниця між кількістю кравців, що розпочинали навчання в цеху, тих, хто визволялися та тих, хто приймав міське право, тобто реально ставав членом цеху була досить значною. Вимога прийняти львівське громадянство одночасно зі вступом до цеху прописана в статутах 26 професійних корпорацій, зокрема і в статутах та ухвалях кравецького цеху. Цехові статuti могли ставити вступ майстра до цеху в залежність від наявності у нього львівського громадянства. Тобто, спершу – міське право, а потім – майстрівство. Або навпаки – кандидат на вступ до цеху виконував усі цехові вимоги, приносив документи про своє законне народження, після чого цех рекомендував його раді до прийняття міського права. Наприклад, в статтях, затверджених райцями для цеху

кравців від 4 березня 1534 р. прописано: “насамперед, якби котрийсь із підмайстрів звідкись у те місто прийшов, перш ніж буде прийнятий до грона майстрів, повинен найперше півроку працювати поруч з майстром, а далі прийняти міське право та задовольнити звичай ремесла”²⁵. Схоже положення підтверджується грамотою Владислава IV від 26 жовтня 1634 р.: “коли якийсь новоприбулий майстер хоче вступити до цеху, насамперед має прийняти міське право у панів райців, і потім цехмістри допустять його до прийняття в цех”²⁶. Так, за даними реєстрів про прийняття міського громадянства в період 1627–1717 рр. громадянами Львова стали 179 кравців (половина від кількості визволених учнів, що становить близько 2 осіб щорічно)²⁷. Якщо врахувати також записи про прийняття громадянства, не внесені до чистових реєстрів – а це 54 кравці, тоді щорічно повноправними громадянами ставали 2,6 майстрів. Таким чином, близько половини кравців не набували майстрівського статусу. Найбільше складнощів виникало при оплаті численних вступних внесків, дотриманні ustalених цехових традицій та церемоній, до яких зобов’язували цехові кравці при вступі. Загалом відсотковий склад кравців в числі новоприйнятих львівських громадян в окреслений період становив близько 10 % як від загалу новоприйнятих громадян зі вказаним фахом, так і від загалу усіх новоприйнятих громадян²⁸. Найінтенсивніше кравці приймали громадянство в 60–70-х рр. XVII ст. та з початком XVIII ст. (4,5 щорічно)²⁹. Найменше кравців прийняло міське право в 30-х та 50-х рр. XVII ст. (0,5 щорічно)³⁰. Львівське громадянство робило кравця не лише повноправним членом міського соціуму, котрий може користуватися усіма політичними, економічними, соціальними та культурно-релігійними правами й обов’язками, встановленими королівськими привілеями, міським законодавством та ustalеною в місті практикою, але також давало змогу будувати свою професійну кар’єру.

Загалом в кравецькому цеху на рубежі XVI–XVII ст. налічувалось 73 майстрів, у 1606 р. – 50, у 1612 р. – 41, 1621 р. – 45, в 1675–1700 рр. – 53, впродовж 1700–1727 рр. – 69 майстрів³¹, що в середньому становить – 55 осіб. Для порівняння: у Перемишлі, другому за величиною місті Руського воєводства ситуація в кравецькому цеху виглядала так: 1611 р. – 15 майстрів, 1635 р. – 18 майстрів, 1657 р. – 10 майстрів, 1712 р. – 20 майстрів, що становить різницю в 3–4 рази на користь львівських кравців³².

Співставляючи дані кількості учнів-підмайстрів-майстрів за період 1607–1717 рр. доходимо висновку, що на одного майстра випадало утримувати 2,3 учня та 1,5 підмайстра, що й було наближено до загальної норми, оскільки в цехових статутах дозволялось одному майстрові утримувати від 1 до 3 підмайстрів та 1–2 учнів³³. Якщо припустити, що величина ремісничої родини могла становити 4,6 особи³⁴, то, доплюсувавши відповідні показники учнів та підмайстрів, що припадали на одну майстерню, отримаємо середній кількісний склад кравецького домогосподарства – 8,4 особи (сім’я кравця разом з учнями та підмайстрами, котрі проживали спільно). Загалом кравецьке ремісниче середовище Львова (50–70 майстрів) разом із домогосподарством (8,4) у XVII – на початку XVIII ст. могло сягати до 600 і більше осіб. Так, для прикладу, середній склад шевського домогосподарства сягав 9,7 чоловік, а в цілому найчисельніша шевська спільнота нараховувала 1 тисячу осіб³⁵.

Однак, не всі майстри могли скористатися учнівською працею, адже для навчання ремеслу потрібно було створити відповідні умови проживання, утримання та харчування. Близько половини цехових кравців Львова були досить бідними, щоб утримувати хлопців та навчати ремеслу. Проте, були й такі, що могли мати до 10 і більше учнів. Набирали багато учнів переважно цехмістри та старші майстри, користуючись становищем в цеху та матеріальними можливостями. Натомість бідні майстри могли й не мати ні учнів, ні підмайстрів. Характерною така картина була для майстрів-українців, оскільки в спільному цеху їм чинилися перешкоди. Поляки обмежували доступ до ремісничого братства українцям, встановивши для їхніх учнів довгий трирічний термін визволення, тоді як учні-католики могли визволитися через один рік. Крім цього, у випадку смерті чи втечі учнів майстри-українці мали змогу приймати нових учнів тільки після того, як визволиться попередній учень (тобто через три роки), а майстри-католики були вільні від таких обмежень³⁶.

Міграція. Близько 80 % тих, хто приходили вчитися кравецькому ремеслу чи ставали майстрами були жителями Львова та інших міст Руського і Белзького воєводств – Жидачева, Бережан, Городка, Жовкви, Мостиськ, Перемишля, Самбора, Яворова, Добромилля. Близько 15 % були вихідцями з сіл Галичини – Давидова, Старого Села, Сокільників, Сихова, Головська тощо. Їхня кількість була незмінною навіть після виходу у 1704 р. ухвали міської ради про заборону приймати учнів із сіл без дозволу власника села³⁷. Решта (до 5 %) кравців прибували з польських (Краків, Познань), німецьких (Гольштейн), австрійських (Відень) земель. Зменшення кількості іноземців, у порівнянні з попереднім століттям було природнім явищем, пов’язаним із важким економічним та політичним становищем Речі Посполитої. Загалом, з отримувачів львівського громадянства впевнено перева-

жали (до 55 %) місцеві львівські кравці; до 25 % становили вихідці з міст Руського та Белзького воєводств. Абсолютна більшість мігрантів не могли отримати міське громадянство і стати повноправним членом цеху, проте саме вони творили живу основу міського простору Львова (понад 75 % не були громадянами міста).

Записи про прийняття на навчання та визволення учнів засвідчили, що кількість бажаючих вчитися кравецькому ремеслу (4,8 щорічно) переважала над кількістю кравців, які ставали майстрами в цеху (2,6 щорічно) вдвічі. Співставивши дані реєстрів книги із реєстрами прийняття до міського права, можна встановити орієнтовну кількість майстрів (50–70), середнє число підмайстрів, що припадало на майстерню – 1,5 особи, учнів – 2,3 особи. Таким чином, половина кравців відсіювалась, але ситуація була досить стабільною та природною для кравецького ремесла, оскільки як в попередній, так і в наступний період картина була схожою. Загалом кравецьке середовище Львова за чисельністю в даний період поступалося лише шевцям, де процес навчання та вступу в цех носив масовий характер в силу популярності ремесла та попиту на товар. Кількість учнів та підмайстрів, які прибували до Львова, але не приймали міського права перевищувала в середньому у 2–2,5 рази кількість майстрів-кравців, що отримували міське право. Скориставшись формулою підрахунку загальної величини шевського середовища, яку застосував М. Капраль в своїй роботі³⁸, з'ясували, що загалом кравецька реміснича громада Львова на початку XVIII ст. налічувала до 600 осіб. Відсотковий склад кравців серед львівських громадян становив до 10 %. Отож, в силу своєї чисельності, кравці доповнювали та коригували історико-демографічну ситуацію в ранньомодерному Львові, а подальші студії із залученням статистичних даних по інших цехах дозволять скласти чіткіші уявлення про ремісничий соціум загалом та населення міста вцілому.

Примітки:

¹ Центральний державний історичний архів України у м. Львові (далі – ЦДІАЛ). – Ф. 52 (Магістрат м. Львова). – Оп. 2. – Спр. 1002. – 136 арк.; Спр. 1003. – 143 арк.

² Там само. – Спр. 966. – 395 арк.

³ Там само. – Спр. 989. – 220 арк.; Спр. 990. – 360 арк.

⁴ Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника. Відділ рукописів. – Ф. 5 (Оссолінських). – Оп. 1. – Спр. 428–431; Biblioteka Zakładu Narodowego im. Ossolińskich we Wrocławiu. Rękopisy. – Sygn. 427.

⁵ ЦДІАЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 1005. – 310 арк.

⁶ Капраль М. Стан та перспективи дослідження історії міст України: приклад пізньосередньовічного та ранньомодерного Львова // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. – Львів, 2011. – Вип. 20. – С. 316–317.

⁷ Волошин Ю. Козаки і посполиті: Міська спільнота Полтави другої половини XVIII ст. – К., 2016; Капраль М. Документи статистичного характеру як джерела дослідження демографії та соціотопографії Львова XVI–XVIII ст. // Історична топографія та соціотопографія України: Збірник наукових праць. – Львів, 2006. – С. 357–364; Його ж. Стан та перспективи дослідження історії міст України ... – С. 313–323; Коваленко О. Ремісничі цехи м. Полтави XVIII ст. // Краєзнавство. – 2010. – № 1–2. – С. 130–135; Крапивний Р. Ремесла Ніжинського полку в контексті економічного розвитку Лівобережної України (середина XVII – кінець XVIII ст.) // Ніжинська старовина. – К., 2013. – Вип. 15 (18). – С. 17–24; Щербина С. Ремісничі цехи Північного Лівобережжя у XVII–XVIII ст. [Текст]: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01. – К., 2011.

⁸ Charewiczowa Ł. Lwowskie organizacje zawodowe z czasów Polski przedrozbiorowej. – Lwów, 1929; Kowalczyk M. Cech budowniczy we Lwowie za czasów polskich do r. 1772. – Lwów, 1927; Łoziński W. Złotnictwo lwowskie w dawnych czasach: 1384–1640. – Lwów, 1889; Maiński T. Lwowski cech malarzy w XVI i XVII wieku. – Lwów, 1936. (Biblioteka Lwowska. T. 36).

⁹ Білецький С. Боротьба підмайстрів з майстрами у Львові в середині XVII ст. // З історії західноукраїнських земель. – К., 1960. – Т. 5. – С. 15–24; Кісь Я. Промисловість Львова у період феодалізму (XIII–XIX ст.). – Львів, 1968.

¹⁰ Капраль М. Люди корпорації: Львівський шевський цех у XVII–XVIII ст. – Львів, 2012.

¹¹ Капраль М. Станово-професійна структура населення Львова у другій чверті XVI ст. (за матеріалами міських рахункових книг) // Україна в минулому. – Львів, 1994. – Вип. 6. – С. 18.

¹² Pomniki dziejowe Lwowa z archiwum miasta. Najstarsza księga miejska 1382–1389 / Wyd. A. Czołowski. – Lwów, 1892. – Т. 1.

¹³ Akta Grodzkie i Ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum tak zwanego Bernardyńskiego we Lwowie. – Lwów, 1873. – Т. 4. – S. 133–134.

- ¹⁴ Економічні привілеї міста Львова XV–XVIII ст.: привілеї та статuti ремісничих цехів і купецьких корпорацій / Упоряд. М. Капраль. – Львів, 2007. – С. 361–363.
- ¹⁵ Там само. – С. 363–366.
- ¹⁶ ЦДІАЛ. – Ф. 52. – Оп. 2. – Спр. 1005. – 310 арк.
- ¹⁷ Там само. – Арк. 3–186.
- ¹⁸ Там само. – Арк. 187–310.
- ¹⁹ Капраль М. Цехові книги шевського цеху як джерела до історичної демографії Львова XVII–XVIII ст. // Львівська національна наукова бібліотека імені В. Стефаника: історія і сучасність: Доповіді і повідомлення Міжнародної наукової конференції (Львів, 28–30 жовтня 2010 р.). – Львів, 2010. – С. 346.
- ²⁰ Капраль М. Люди корпорації ... – С. 179.
- ²¹ Там само. – С. 182.
- ²² Капраль М. Цехові книги шевського цеху ... – С. 347.
- ²³ Білецький С. Боротьба підмайстрів з майстрами у Львові ... – С. 18.
- ²⁴ Економічні привілеї міста Львова ... – С. 369.
- ²⁵ Там само. – С. 363.
- ²⁶ Там само. – С. 374.
- ²⁷ Album civium Leopoliensium. Rejestry przyjęć do prawa miejskiego we Lwowie (1388–1783) / Wyd. A. Janeczek. – Poznań-Warszawa, 2005. – Т. 1.
- ²⁸ Заяць О. Громадяни Львова XIV–XVIII ст.: правовий статус, склад, походження. – К., 2012. – С. 457.
- ²⁹ Там само. – С. 449.
- ³⁰ Там само. – С. 449.
- ³¹ Horn M. Lwowska ludność rzemieślnicza i jej walka w pierwszej połowie XVII wieku (w latach 1600–1648) // Zeszyty Naukowe Wyższej szkoły pedagogicznej w Opolu. – Opole, 1960. – Т. 1: Historia. – С. 76.
- ³² Arłatowski K. Dzieje przemyskich cechów rzemieślniczych w dawnej Polsce. – Przemyśl, 1931. – С. 157–159.
- ³³ Білецький С. Боротьба підмайстрів з майстрами у Львові ... – С. 17–18.
- ³⁴ Волошин Ю. Козаки і посполиті ... – С. 99; Капраль М. Люди корпорації ... – С. 197.
- ³⁵ Капраль М. Люди корпорації ... – С. 209.
- ³⁶ Білецький С. Боротьба підмайстрів з майстрами у Львові . – С. 16.
- ³⁷ Капраль М. Цехові книги шевського цеху ... – С. 350.
- ³⁸ Капраль М. Люди корпорації ... – С. 197.

* * *

Наталія Паславська (Львів): “Книга запису протоколів прийняття та визволення учнів (1607–1717 рр.)” як джерело до демографічної історії кравецького цеху у Львові в XVII – на початку XVIII ст.

У статті охарактеризовано цехову книгу, що містить записи про прийняття на навчання та визволення учнів кравецького цеху. Представлене джерело дає можливість скласти уявлення не лише про виключно ремісниче середовище кравецької корпорації, але й доповнити та скоригувати багато аспектів історико-демографічних досліджень історії цеху та Львова загалом.

Ключові слова: цехова книга, кравецький цех, учень, підмайстер, майстер, Львів.

* * *

Nataliya Paslavska (Lviv): “A Book of Records of Acceptance and Release of Apprentices (1607–1717)” as a Source of demographic History of the Lviv Tailoring Guild in the 17th – beginning of the 18th c.

The given article makes an attempt to characterize a tailoring guild's book that contains records of apprentices' acceptance into the training program as well as their release. This source provides a scholar with an opportunity not only to better understand the environment at a tailoring guild of that particular period, but also to adjust numerous aspects of a historical and demographic research of Lviv in general and the tailoring guild in particular.

Key words: book of records, tailoring guild, apprentice, journeyman, Lviv.